

”Burn, baby, burn!”

Skildringen av rasupploppen
i den moderna amerikanska deckarromanen

Chloé Avril, fil. dr i engelska

Introduktion

I mitten på 1960-talet exploderade rasupploppen i nordamerikanska städer som New York, Detroit och Washington. Dessa upprepade våldsutbrott betraktas ofta både i historieböckerna och människornas medvetande som slutet på en tidigare epok som var mer värdig och hoppingivande – den svarta medborgarrättsrörelse som leddes av Martin Luther King. I kontrast framstod dessa rasupplopp som vettlöst destruktiva uttryck för de svarta ungdomarnas fullständiga desillusionering och förtvivlan. Med tanke på den mycket negativa karakterisering både av upploppen och av den politiska rörelse som följde i dess spår – Black Power – är det kanske inte konstigt att de generellt sett varit försummade i skönlitteraturen. Dock, under senare år har det vuxit fram ett förnyat intresse för dessa dramatiska händelser, inte minst inom romankonsten, en utveckling som har lett till en djupare förståelse för denna period i amerikansk historia.

Romanerna

Under de sista tio åren har fyra romaner publicerats som tar upp 1960-talets rasupplopp, där berättelsen också kretsar kring olika slags detektivintrig. Dessa är Nina Revoyrs *Southland* (2003), Walter Mosleys *Little Scarlet* (2004), George Pelecanos *Hard Revolution* (2004) och Brett Ellen Blocks *The Lightning Rule* (2006). Upproret i Los Angeles 1965, mer kända som Watts-upploppen, har en central roll i de två första romanerna, medan upploppen i Washington 1968 och Newark 1967 utgör viktiga komponenter i *Hard Revolution* respektive *The Lightning Rule*. Trots att alla dessa romaner till en viss del speglar samma typ av genre

(deckaren) och tema (1960-talets rasupplopp), skiljer de sig från varandra på några väsentliga punkter. En viktig aspekt är hur mycket utrymme som ägnas själva upploppen, en annan är upploppens funktion i berättelsen. I *Hard Revolution* till exempel, upptar en tredjedel av romanen skildringen av de upplopp som följde mordet på Martin Luther King 1968. Författaren Pelecanos utgår således från dessa upplopp för att belysa de svåra utmaningar som det amerikanska samhället stod inför i slutet av 60-talet, inte minst när det gäller relationerna mellan raserna. I *Little Scarlet*, trots att själva upploppen aldrig riktigt beskrivs – eftersom berättelsen börjar fem dagar efter oroligheterna brutit ut – utgör de också en viktig del i Mosleys försök att få sina läsare att djupare förstå denna turbulenta historiska period. I *The Lightning Rule* bidrar upploppen till att öka spänningen i romanen, eftersom huvudpersonens sökande efter en seriemördare görs ännu svårare i en stad under belägring. Dock använder sig Block av upploppen inte bara som ett stöd i berättelsen, utan för att, liksom Mosley, skapa en mycket övertygande alternativbild av händelserna och allt som stod på spel. *Southland* är något annorlunda än de tre andra böckerna, eftersom det typiska brottsinslaget i berättelsen bara utgör en liten del av romanen. Istället pendlar berättelsen fram och tillbaka i tid för att långsamt kunna avslöja historien om familjen Sakais, som kom från Japan i början av nittonhundratalet, och familjen Martindales, som härstammar från Afrika. Allteftersom pusselbitarna faller på plats, kastar Revoyrs roman också ljus på de amerikanska rasrelationernas mycket mörka historiska arv.

Hur skildras upploppen i dessa romaner?

Författarna skiljer sig också när det gäller hur de väljer att skildra upploppen. Några av de frågor man som läsare kan ställa sig i detta sammanhang är således: Skildras upploppen och de som deltar i dem på ett sympatiskt sätt? Hur ser framtiden, det vill säga livet efter upploppen, ut för dem? Framstår upploppen som oundvikliga – som ett berättigat uttryck för vrede eller för en vansinnig förstörelselusta som provocerats fram av kriminella eller politiska bråkmakare?

Trots att några av skildringarna inte är helt otvetydiga, kan man ändå dela upp romanerna i två olika kategorier: de som framstår som mer

negativa till upploppen och de som speglar en mer positiv eller åtminstone förstående syn på våldets orsak och verkan. I den första kategorin kommer jag att diskutera Revoyrs *Southland* och Pelecanos *Hard Revolution*. I den andra ägnar jag mig åt Mosleys *Little Scarlet* och Blocks *The Lightning Rule*.

I Revoyrs *Southland* delas berättelsen upp i olika perioder. Historien är således inte kronologisk utan består av blickar fram och tillbaka från 1939 till 1994. Ingen enskild romanfigur helt dominerar berättelsen, utan istället följer vi tre generationer *Angeles* (invånare i Los Angeles). Som en konsekvens upptar inte upploppen en stor del av berättelsen, men de kvarstår som centrala i handlingen eftersom intrigen kretsar kring en ung svart pojkes identitet och öde såsom ett av de mördade offren under Watts-upploppen 1965.

Som jag tidigare nämnde, berättas en hel del om rasrelationerna i USA i romanen *Southland* – från interneringslägren där många japansk-amerikaner hölls fångna under Andra världskriget till den utbredda förtvivlan som fanns i de svarta gettoområdena på 1990-talet. Jämfört med de andra romanerna ägnar däremot inte Nina Revoyr mycket utrymme åt att försöka förklara upploppens orsaker och följder. På många sätt framstår rasistvåldet i romanen som den främsta orsaken till utbrottet i getton. Dock skildras själva upploppen mest som någonting negativt, en händelse som inte alls bidrog till de svartas egen frigörelsekamp. Det kaos som upploppen skapar ger också den perfekta täckmanteln för ett fruktansvärt mord på fyra svarta tonåringar (åtskilliga brott som begås under upploppen förblir dessutom olösta), vilket också kan få läsaren att ännu mer vilja fördöma våldet som någonting fullständigt meningslöst och desperat.

I George Pelecanos *Hard Revolution* förekommer upploppen ganska sent i berättelsen. På samma sätt som i Revoyrs *Southland* kretsar historien kring flera romanfigurer. Den person som vi mest får följa är dock Derek Strange, en afro-amerikansk man, som vi först 1959 träffar på som ung grabb och sedan som polisofficer nio år senare vid tidpunkten för upploppen i Washington efter mordet på Martin Luther King. Återigen, liksom i Revoyrs *Southland*, framstår rashatet och våldet som någonting inneboende i det amerikanska samhället. Dock väljer Pelecanos att

”Burn, baby, burn!”

skildra upploppen främst ur polisens synvinkel, som känner sig mer och mer maktlösa inför de plundrare och krypskyttar som för tillfället tagit över staden. Derek Strange bevittnar till exempel hur andra svarta amerikaner springer ut ur varuhusen med armarna fulla med stulet gods. Vi får då intrycket att den politiska gnistan för upploppen – en uppmaning att under en dag strejka till minnet av Martin Luther King – snabbt gett vika för ett allmänt kollektivt gatubräk. Man kan även urskilja en viss ironi i det faktum att de studenter som stödjer upploppen själva stannat tryggt hemma i sina lägenheter medan våldet rasat utanför.

Som jag tidigare nämnde är Pelecanos skildring av upploppen inte helt negativ. Till exempel erkänner polisofficern Derek Strange för sin far att samtidigt som han försökte återställa ordningen i staden ville han ibland vara med på upprorsmakarnas sida. Hans far, en laglydig medborgare, erkänner att han också kände på samma sätt. Om Strange inte hade bestämt sig för att säga upp sig från sitt jobb som polis, hade dock dessa kommentarer framstått som mindre övertygande. Trots att det inte finns mycket annat i romanen som övertygar oss om att så är fallet, blir slutsatsen ändå den att någonting bra kan komma ur upploppen. Att de kan bli en väckarklocka för det vita Amerika att radikalt börja förändra landets sociala och ekonomiska hierarki där afro-amerikanerna hamnat längst ned.

Ett sätt för Pelecanos att kanske ännu mer kraftfullt föra fram sitt budskap hade varit att skildra upploppen ur upprorsmakarnas egen synvinkel. Detta är vad Brett Ellen Block delvis gör i *The Lightning Rule*. Upploppen tar dessutom mer plats i Blocks roman och hon fokuserar mer direkt på vad upprorsmakarna gör. I ett avsnitt jämför till exempel en av romanfigurerna upploppen med julafton – äntligen kan fattiga svarta människor börja ta del av det konsumtionssamhälle de lever i:

Outside, a car rode by honking its horn victoriously. A dining table was lashed to the roof.

/.../

Possibilities were what the stolen dining tables and chandeliers and vacuum cleaners represented, a second shot for people who hadn't been given a first.

”Burn, baby, burn!”

Denna plundring beskrivs också minst två gånger som en form av gratisshopping, något som mildrar det negativa omdöme som plundrare vanligtvis genererar. Ur flera av romanfigurernas synvinkel framstår dessutom upploppen som ett berättigat uttryck för den vrede över årtionden av brutalitet och orättvisor som de svarta fått utstå. Detta framkommer mest tydligt när en svart lokalpolitiker säger:

We are here to talk about Newark. Newark is a black city. The white folks leave at five o'clock. And what do they leave us with? Falling-down buildings and rats and garbage. In exchange, they give us liquor and heroin and hair straighteners, then they want to know why we're mad. We're mad because all we want is a fair trade. Nothing's fair in Newark anymore.

Parallellt med detta försök att ge upprorsmakarna ett mer mänskligt ansikte, framställs polisen och armén som fullständigt korrupta och brutala. De framstår dessutom som en väsentlig del av ett system som bygger på vit dominans i USA. Trots att de försvarar detta system ser vi hur de själva skjuter och rånar och krossar skyltfönster med sina M16-gevär. Huvudfiguren i boken är ju en av stadens poliser; trots detta vägleder han läsaren genom Newarks gator som en fullständig främling, eftersom han aldrig deltar i försöken att slå ned upploppen. Hans polisarbete inriktas i stället på att jaga en seriemördare och att bekämpa korruptionen inom poliskåren. Hans personliga ställning mitt emellan de vita och svarta bildar därför utgångspunkten för skildringen av upploppen, polisbrutaliteten och maktkorruptionen, eftersom han känner till systemet inifrån, samtidigt som han sympatiserar med stadens förtryckta svarta invånare.

Mosley behandlar upploppen på ett liknande sätt i *Little Scarlet*. Huvudfiguren, Easy Rawlins, är en privatdetektiv som står utanför den officiella ordningsmakten. Som afro-amerikan känner han personligen till polisbrutaliteten och därför sympatiserar han med upprorsmakarna när de reagerar mot den våldsamma arresteringen av en ung svart bilförare av en vit polis. Liksom i Blocks *The Lightning Rule*, skildrar Mosley deltagarna i upploppen som vanliga människor som är mer offer än våldsbenägna huliganer. Genom att känna samhörighet med dem och

”Burn, baby, burn!”

deras krav börjar detektiven Rawlins till och med också fundera på att själv delta i gatuupploppen. Rawlins identifiering med upprorsmakarna visar dessutom att stödet för upploppen inte är marginellt utan har en bredare social förankring. Mosley understryker vidare det historiska sambandet mellan alla afro-amerikaner, något som går tillbaka till slavperioden och som fortfarande uttrycks i den rasism som kännetecknar dagens amerikanska samhälle.

Trots den fruktansvärda förstörelsen av de svartas bostadsområden i Los Angeles och förlusten av trettiofyra människoliv – de flesta dödade av polisen – framstår upploppen i *Little Scarlet* som möjligtvis hoppningivande. Till exempel beskriver Easy Rawlins upploppen i form av en naturmetafor, som den förnyelse och tillväxt som följer efter en skogsbrand: “The city had gone up in flames but maybe that was like a forest fire, cleansing the underbrush, making room for new growth.” En annan positiv följd är det faktum att de vanligtvis osynliga svarta gettoinvånarna plötsligt får sin röst hörd i debatten. I en diskussion med en vit kollega förklarar Rawlins just i dessa termer varför upploppen är så betydelsefulla:

Almost every black man, woman and child you meet feels that anger. But they never let on, so you’ve never known. This riot was sayin’ it out loud for the first time. That’s all. Now it’s said and nothing will ever be the same. That’s good for us, no matter what we lost. And it could be good for white people too. But they have to understand just what happened here.

Nyckeln till en positiv lösning på den raskonflikt som upploppen speglar är således att göra människorna medvetna om vad som händer. De lärdomar som upploppen förmedlar både bland svarta och vita i USA måste förstås och tas på allvar. Man kan inte avfärda dessa våldsamma uppror enbart som meningslöst våld utfört av unga huliganer, då förändras ingenting i USA. Det är därför som budskapet i Mosleys *Little Scarlet* inte är helt entydigt. Den positiva framtid som målas upp efter upploppen kan bara bli verklighet om man lyssnar på upprorsmakarna själva. Men som Mosley skriver i en artikel till fyrtioårsminnet av upploppen i Watts:

"Burn, baby, burn!"

The immediate and mostly unconscious result of the Watts riot was that some people got a sense of bitter satisfaction while others learned to fear. But this is not knowledge, not learning. The lesson, for black and white, was taught but not learned.

Detta uttalande leder ju också till en sista fråga: varför finns det så många amerikanska författare som just nu försöker återuppliva 1960-talets rasupplopp i sina romaner?

Varför just nu?

Som jag nämnde i början, går detta förnyade intresse för upploppen i romanform hand i hand med ett ökat medvetande bland många akademiker i USA om betydelsen av den historiska period som upploppen tillhör – den svarta medborgarrättsrörelsen och de svarta pantrarnas era. Flera forskare har också börjat starkt ifrågasätta den förenklade klyftan mellan de till synes positiva och konstruktiva icke-våldsmetoder som Martin Luther King och hans medborgarrättsrörelse använder, och de destruktiva och till synes meningslösa våldsaktioner som de svarta pantrarna sedan utförde. I detta sammanhang har det därför blivit viktigare än på länge att försöka utvärdera upploppens verkliga betydelse och följder, eftersom de allt som oftast demoniserats både i media och i människornas medvetande. De romaner jag diskuterat här existerar således inte i något politiskt vakuum.

Detta förklarar dock inte i sig varför dessa romaner skrivs just nu, eftersom man också kan ställa samma fråga när det gäller den diskussion som numera finns bland historiker. Man kan förstås helt enkelt gissa att fyrtio år är det som behövdes för att skapa den nödvändiga distansen till händelserna för att bättre kunna förstå dem. Den negativa propaganda som tidigare svartmålade upprorsmakarna och hela den efterföljande Black Power-rörelsen har också lättat något, vilket möjliggör en annan tolkning av historien.

Man kan dessutom förstå dessa författares behov av att ge sina skönlitterära verk ett djupare historiskt sammanhang för att budskapet ska kunna gå fram. Brett Ellen Block skriver till exempel att *“/b/ ringing awareness to a commonly neglected slice of history and the racial issues that spurred it was as important to me as telling a terrific story.”* Det vill

säga, att de politiska insikterna i hennes roman är lika viktiga som att berätta en underhållande historia. Utan tvekan är detta ett tidens tecken som tyder på en utveckling bort från den postmoderna relativismen och en återgång till mer etiska frågeställningar och ett större socialt ansvar inom romankonsten.

Ännu en förklaring, som också kan kopplas till det som Mosley menar i sin artikel om den tidigare oförmågan att lära av upploppen, ligger i det faktum att situationen för afro-amerikaner i flera avseenden inte förbättrats i USA. Stora förhoppningar fanns knutna till medborgarrättsrörelsen och många svarta verkligen trodde att upploppen skulle förändra det amerikanska samhället till det bättre. Dock, fyrtio år senare, finner vi fortfarande samma fruktansvärda orättvisor, djupa ojämlikhet och fortsatta segregation mellan svarta och vita, något som visades med all tydlighet efter orkanen Katrina 2005. Detta förnyade intresse för att gå tillbaka till 1960-talet och diskutera de ibland extrema strategier som då användes för att uppnå sociala förändringar tyder på behovet av en ny debatt om vilken slags svart politisk aktivism behövs idag och hur detta skulle kunna förverkligas.